

Др. МИРОН БУРЯНИНА

ЕРЕТИЧНІ ДУМКИ

Наклад власний

Прага 1931

Др. МИРОН БУРЯНИНА

ЕРЕТИЧНІ ДУМКИ

Наклад власний

Прага 1931

Всі права застерегається.

Друкарня «Legiografie», Прага XIII., 665.

До читача!

*Коли читаєш, не думай, що
це про того, що біля Тебе,
ні, це саме про Тебе.*

Автор.

ІЗ ЗАПИСНИКА.

З різдвяних мотивів.

Поїхали якось три «царі со дари», чи то пак академіки рутенські на «поклоненіє» у країну дальню, У. С. С. Р. «нарицаєму». Що вони там робили, про це «темна вода в облацѣхъ», бо різні джерела різно про це:

1. офіційні з країни тої кажуть про зворушливу однастайність («одноголосно»),

2. саміж академіки кажуть, що там їм «прильпѣ языкъ къ гортани», бо, мовляв, вони зобов'язалися перед владою польською рота в тій країні не розкривати.

Фама? Та що фама, звісно — «пес бреше, а вітер носить». І правди не дійдеш, хоч самого Чеботарева клич, бо і справді «волхвованіє нѣкое въ тому бысть».

І щож сказати на це? Бога хвалити, і Академію маємо, все як у людей. Та одно біда: людей ось не маємо, самих лише академіків. Бо одні з них товаришів своїх, яко Юда, на поталу віддають, а другі товаришів своїх зрікаються, яко Понтій Пилат руки умиваючи.

Пригадується випадок, що мав місце в Російській Академії Наук, коли Мак-

сима Горького не обрали були в академіки. Тоді Бунін і Чехов заявили, що відмовляються від звання академіків.

Було таке. Та ще за часів, коли «жорстокій і кривавий» царат панував, коли ще не цвіли рясно барвисті соціалістичні квіточки всіляких «свобод».

Тоді... Тоді і честь була, принаймні, на «базарах велелюдних» її не продавали і не купували. А як що і траплялося, то гандель одбувався потай, по темних закамарках.

Тоді і традиція була — не слухати влади. Тепер инакше. Тепер владу слухають і не тільки слухають, а навипередки біжать та питають: може сестричку привести до вас, гарна дівчинка, а може братчика хочете, смачний хлопчик... Служити готові завжди і всюди.

Це до перших. Щож до других, то хай вже з ними їхні земляки справу до кінця доводять: їм видніше.

А треті? Це ті, що на еміграції перебувають, бож не схотіли оплюгавити себе, обітницю перед чужинецькою владою складаючи. Вониж, здавалося, вільні від будьяких зобов'язань, а рівно і од «страху іудейска». А чоґож мовчать? Чи схвалюють, чи бояться, чи може так приємно їм носити звання академіка, хочби і з слідами юдиними? А може — традиційне: «моя хата з краю»?...

Панове академіки й менші чини, що на еміграції пробуваєте, розкрийте ваше лице.

Папір дорогий.

В одній нашій газеті аж у трьох числах за чергою дано фейлстон для розв'язання надзвичайно важливої для нас і гостро актуальної проблеми: «Достовєвський і Україна». Автор цієї праці переказує певні місця з писання Любови Достовєвської, місця, які мають довести що Достовєвський походженням українець. Правда, дуже важлива річ.

Не першина оце зустрічати такі спроби українізувати декого з великих людей, дарма, що вони своїм духом і своїми писаннями наскрізь москалями були. Такі спроби роблено з Гоголем, навіть були натяки, що мовляв, М. Башкирцева, як що не українка, то могла нею бути.

Пощо це все? Хибаж навіть і доведений факт українського походження при не-українській діяльності діяча звеличує нас як націю? Саме навпаки! Чи не ліпше, замість доводити їх українське походження, застановитися над тим, чому ці люде опинилися в ворожому таборі?

Чи не тому, що великому кораблеві наша «калабаня» була за-мала? Чи не занадто ми всі дрібничкові, чи не занадто ми самозакохані байбаки, що їм сморід власної щілини миліший за чарівні пахощі свіжого повітря широких просторів? Згадаймо хочби Івана Франка з його трагічним, отвертим і не-українським, бо щирим (коли земляк вам каже «по-щирости», будьте обачні!) — «niekocham rusinow».

Достоевський? А Аверченки, Зощенки, Німеровичі-Данченки, Короленки й т. д., і т. д.... Та щож це таке? Хиба це за-слуга українства? Та хибаж це не ви-хвалювання себе як якогось племенного заводу для плекання одиниць, що їх запліднює дух іншого народу? Хибаж це не роля «погною»?

Мовчати про це треба, а не смакувати, вибираючи мов та курка по зернині всі ті дрібнички, що доводять українську основу великого, ба, геніяльного письменника — москаля. Це значить доводити світові нашу нездатність духову і нікчемність.

Мовчати про це треба, бо напір аж надто дорогий.

Треба вміти читати.

Одного разу підчас літературної дискусії один молодик зневажливо відмахнувся від «Достоевських і їм подібних». Може й не читав того Достоевського, а лише щось чув про нього; тоді ще гірше.

«Бог — це синтетична особистість цілого народу, взятого від початків його й до кінця. Що дужчий нарід, то особливіший Бог. Нарід — це тіло Боже. Кожний нарід є доти народом, поки має свого Бога, окремішного, а решту Богів у світі вилучує без будь-якого примирення, поки вірує в те, що своїм Богом перемаже й вижене зі світу решту Богів... Коли великий нарід не вірує, що в ньому одному лише істина (саме в одному, і саме виключно в ньому), коли не вірує, що він

один здатний і покликаний всіх воскресити і спасти своєю істиною, то він враз обертається в етнографічний матеріал, а не в великий нарід»...

Це із «Бесів» Достоевського.
Не легковажмо своїх сусідів!

Припадок, подібність чи історична закономірність?

Теорія комунізму, ударившись о Руську Землю, на практиці дала — большевизм.

Словесне — інтернаціональне комуністичне — обернулося в *чинне* — національне большевицьке.

Дехто з Чериковеро-Керенсько-Мілюковських демократів намагається збити це твердження. А проте це твердять самі москалі, та й то справжні москалі, а не недоладна сумішка великоросійського виробу.

Большевизм є явище органічно московське. Большевизм, дарма що в інших формах, процвітав там уже давно і на горі, і на долині. Він є складовою частиною московського духа.

Так, большевиками на престолі були і Іван Лютий, і Петро I, що сказав «нам потрібна Європа на кілька десятиліть, а далі ми до неї мусимо повернутися задом». Сучасний поет і собі гукнув під адресою Європи:

«Ми обернемся к вам
Своею азиатской рожей!»

А «вєрноподданный» колись, тепер націонал-большевик Н Устрялов додає:

«И европейским Марксом взорвем цветокожий океан»...

Большевиками від «народу» були Пугачоф, Стенька Разін. А славетна ІПУ, колишня че-ка, мала своїх історичних пращурів в «опричині», «слові й ділі» та «всешутєйшому» і «всєпянєйшому Соборі».

«Авантюристи».

У кожного авантюриста є зародки великого історичного діяча, а в кожного історичного великого діяча є щось од авантюриста. Кажуть, що наші «отамани» авантюристи, або на наше — паливоди. Чи ж так?

У дівачьких руках і така корисна річ, як сірник, на небезпечну і шкідливу обертається.

А хто, нарешті, був у суті речі славетний Наполєон із своїми маршалами? Чим він бувби, коли б не вдача? Мабуть — Оскілком.

Мова лише про те, чи те щось, що штовхає авантюристів на чини, піде по лінії творчості, чи руйнації. Чи не дарма ми гудимо тих наших очайдухів — отаманів? Чи винні вони, що наші творчо-формівничі начала не спроможні були опанувати стихійні індивідуалістично-відосередкові тенденції тих наших авантюристів? Чи винні вони, що наші проводирі державні не зуміли їхнього патріотичного революційного запалу ввести в державно-творче рiчище?

Колись Богданів геній та залізна рука його створила з тодішніх авантюриків отаманів українських маршалів. Тепер усе захлинулося в морі отаманської сваволі і п'яного хаосу. На наших отаманів не з'явився «Богом даний» Головний Отаман. Та й звідки взятися йому було? Коли ж проводирі наші сліпо йдучи за соціалістичними «аз-буки» поквапилися того Бога насамперед «ліквіднуть».

Сумно.

Ініціативна меншина.

Здається «суверенітет» народу став фікцією, порожнім звуком. Як рівно і друга магічна формула: «воля народа». Приходить час «аристократії волі», ініціативної меншини.

І мав рацію галицький селянин, коли казав послам: «пощож ми вас обірали, коли ви до нас по розум приходите?» Голові до ніг по розум ходити не личить.

У Совдепії 170,000.000 населення а комуністів добре, щоб на 1,700.000 назбиралося. Отже підданих, та й то дуже незадоволених — 168,300.000. Висновок: щоби правити «народом» треба мати по одному унтер-офіцеру на кожних сто чоловік.

Так життя глузує з вигадок людських...

Про зворушливе визнання
«військовими» авторитетами
ваги писаного слова.

Нещодавно мав я приємність довідатися, що й нашого брата, працівника від пера, скорописця українського, наші ви-

сокозаслужені люде шанують, не забувають (дай Боже їм здоровля та легкої кончини!), ба, навіть нагороджують.

Ось чорним по білому написано:

НАКАЗ

членів Директорії Української Народньої Республіки.

Ч. 3.

18. червня, р. 1929.

сторшина Армії Української Народньої Республіки підвищується:

По піхоті.

В поручники зі старшинством . . . .

доктор Олекса Бабій, з 1. листопаду 1918 р.

Підписали: члени Директорії Української Народньої Республіки:

Проф. Ф. Швець в. р.

А. Макаренко, в. р.

Голова військової Ради при членах Директорії У. Н. Р.:

Генерал-хорунжий Б. Трутенко, в. р.

Радісно затріпотіло серце многотрудис, а уста возглаголаша: свят, свят, свят, Господь Наш, бо десниця Твоя щедра не покинула нас без милости Твоєї.

— «Та що це ви, добродію, з глузду зсунулися, чи що?» — спитає мене панич на печінку хорий — «та до чого ви тут працівників од нера приплутали? Це ж про

воєнні подвиги! Чуєте? Про в-о-є-н-н-і п-о-д-в-и-г-и-и!»

Повірте, шановний добродію, сам достеменісінько так думав, як і Ви, еге-ж, еге-ж, за подвиги воєнні. Та як же інакше бути може? Але, знаєте, чогось сумнів узяв. Ну, і справочку собі зробив, щоб певніше. І що ж? Де я не питав, чи не чули, мовляв, про війну, ну хоч про малесеньку, оттакіцьку маціпусіньку.

Люде підзорливо дивилися на мене, хитали головами й казали, що війни ніякої нема й що живемо ми тепер за доби миру.

І раптом мене як осяяло: це ж «воєни» мир установили, а ми ж війни не припиняли; а що в нас зброю боеву відібрали, то ми за пера вхонилися, й «вісьта» далі.

Ось як треба це все розуміти!

І знеслилося тоді знову серце мов: не забувають нашу, атраментову братію, не забувають! І приємно, дуже приємно факт отой важливий одмітити, бо з одного боку — військова традиція не гине й знаходиться у твердих, а що найважливіше, *фатових руках*, а з другого — недарма воюємо: цінять нас, шанують і навіть *нагороджують*.

Сердечно здоровимо нашого любого товариша з відзначенням: недарма його «Гуцульський курінь» воював.

Слава, слава й паки слава!

Vivat sequens!

А все ж, при чому тут — шевці?!

Про молодь.

Директор «Антиєвропи» Я. Гравеллі сказав одному нашому співробітникові: «Справедливості? Так певно! Іредентизм ваш цілком справедливий! Але чи молодь ваша сильна? Лише хто матиме сильну молодь, матиме перед собою славну будучину. Бо світ — ще не скінчений!»

Молодь! Уже при звуках цього слова мене пориває з місця.

Молодь?! — Скок у невідомість, без розважання, без оглядання на задні колеса.

Я вірю в нашу молодь. У ту, що вже народилась!

Але ось часописі принесли «щось», що сумом сповило моє серця.

Поліційний агент Маріян Заркевич на останньому великому процесі 17-ти за приналежність до У. В. О. показав таке:

«Коли Кирилюк побачив, що ми все знаємо про нього, він розплакався і сказав: «ви і то знаєте? Ну, то я мушу до всього признатися!» Потім Кирилюк усе сказав добровільно; ми його не били. Кирилюк сказав, що був без посади і тоді Шушкевичівна намовила його вступити до УВО й обіцяла, що УВО виробить йому посаду, як що він визначиться й виявить свої здібности»...

Не вірю тому! Брехня! Не вірю — бо ж то поляк, агент — розвідчик каже. Каже, щоб дискредитувати український визвольний рух.

А все ж хробак точить моє серце: а що як...

Невже? Невже знову традиція «лакомства нещасного»? Невже «нерозважні» хлопці йдуть до У. В. О. по розважному обміркуванні, *йдуть за посадами?*

Коли так, то України ніколи не буде!

Ніколи!

Дівчата, вимагайте від своїх хлопців безглуздя, вимагайте нерозважних учинків, чого хочете, тільки не вимагайте від них «забезпеченої екзистенції!» Не робіть із молодости «собачої старости».

Бо — «сіль добра річ, але коли сіль стратить силу свою, чим її осолити?»

Я вірю в нашу молодь, що оце народилась.

Людина і пес.

«Людина — це звучить гордо!» — так колись хтось десь сказав.

Яке засліплення!

Нещодавно одна наша газета уболівала над тим, що люде швидче оборонять пса, як людину. Писали це з приводу випадку, коли публіка, захищаючи пса, ледве не злінчувала гицеля. А інша газета (чужа) саме тоді зворушливо писала про вірність пса.

Явище характеристичне!

Чи не тому публіка стала по боці пса, що десь у півсвідомості відчував, що сучасний пес шляхотніший од сучасної людини? Пес, довгими віками перебуваючи в товаристві людини, піднісся на ступінь шляхотної людини, людина за цей час зішла на нешляхотного пса.

Людина! — Ні, це ніяк насьогодні не звучить...

Джентельменство.

Найгірше вражіння справляють різні глузливі й завжди дуже несмачні оповідання сучасних «адвокатів од народа» про своїх колишніх ворогів — королів і царів.

Ніхто не вимагає любови чи пошани, але лицарство — конечне. Лежачого бо не бють.

І людяні сучасні смакують собі за пивом такі анекдотики, сенс яких завжди все той самий: дивіться, дивіться, люде добрі, яка то розбещена сволота була, а проте які ми цяці та най-діти!

Гидко!

Роззявляє свою вершу тепер той, хто нещодавно перед тими коронованими володарями хвостиком, хвостиком плазував, бо язик свій для иншого вжитку мав. Той же, хто тоді свій голос одважно підносив, тепер напевно мовчить.

Але ми українці перегинаємо палицю в иншій бік. Ми все намагаємося джентельменувати перед чужими і завжди хамствуємо зі своїми.

Чи це не відбилося в нас історичне:

І задком, і передком

Перед паном Хведорком.

Тоді як, прикладом, англієць насамперед джентельмен із подібними собі, й хам із чужими.

Одначе, справжній володар має бути і там, і тут джентельменом.

Ми ж, зачавши з кінця, ясна річ, початком уже не цікавимося...

А треба б...

Про жидів.

Цікаво що жиди схороплюють свої властивості й тоді, коли арійці при тих самих умовах звичайно їх утрачають.

Для жидів не страшні ні капіталізм, ні соціалізм, навпаки, ці сили в їх руках прибірають величезною розгону і значіння, як найліпші способи через утворення сірої маси, здатної бути лише погноєм, володіти світом.

Через те, мабуть, жид націоналіст (у нашому розумінні) для жида інтернаціоналіста (на ділі найнебезпечнішого, але своєрідного суто-жидівського націоналіста) є величезне зло.

Проте приходиться ствердити, що цілий процес невинного походу жидів до все-світнього панування відбувається без усвідомлення тої мети загалом, а навіть, здебільша, й одиницями; перед нами стихійний природний рух чогось суцільного, рух, що в різних умовах і в різні часи різно приладнювався до обставин.

Є насьогодні дві ворожих собі сили, що стремлять у своїй експанзії до одного — до нівеляції всіх національних перепон — це капіталізм і соціалізм. І кожне з них стремить до панування. Через те, мабуть, жиди відіграють значну роль й там і там, займаючи завжди привілейоване становище генералів, і в ділянці капіталістичного господарства, і в соціалістичному русі.

По одному боці: Ротшильди, Бродські, Мендельсони й безліч жидів-американців;

по другому — Маркс, Лясаль, Цеткіна, Гомперс, Парвус, Троцький, Зіновєв, Радєк, Хоффе й т. д.

Жаль, що ми замало уваги звертаємо на тих, що з непам'ятних часів живуть обіч нас, на тих, що ненавидять, смокчуть і розкладають нас.

Жаль, що ми мало знаємо, де ховається відпорність і живучість цих наших сусідів.

Християнство — соціалізм.

І досі ще можна почути, що соціалізм — це продовження Христової науки, що Христос — перший соціаліст, тощо. А на харківському процесі 45-ти Чехівський, наприклад, заявив, що він соціаліст (марксист!), а рівночасно вірує в Бога. В Галиччині ж можна було спостерігати таке кумедне явище, як «червоні каноніки». А мені припало знати таких соціалісток, ще й запеклих, які, будучи на високій школі, бігали перед іспитом до церкви свічки ставити угодникам Божим та ревно Богу молитися.

Звідки сіє? Звідки така дивовижна саламаха? Чи не результат нашої плиткої думки?

Можливо, нас збиває деяка схожість соціалізму і християнства у практичній, так би мовити, програмі — з одного боку, та оманлива подібність ніби єства обидвох — із другого.

Тоді як у суті своїй християнство й соціалізм речі дуже й дуже малоподібні, як що не цілком собі ворожі, хоч і належать

до явищ однорядних: і християнство, і соціалізм — явища релігійного характеру!

І коли вони обидва зачерпнули силу свою з одного джерела — любови, то джерела тої любови ріжні. Для християнина любов та випливає з Бога, бо «Бог люби єсть». Для соціаліста — з вродженого розума людського. Перша від серця, що палає; друга від розума, що палає.

Християнство, чи вузче — вчення Христове, це розкриття себе Богом людям — відкровення. Соціалізм — це саморозкриття людського розуму, спроба через логічні формули розв'язати земну несправедливість. Христове вчення каже про земне життя, як про часовий момент, як підготовку до іншого — вічного; воно каже про відпад людини від Бога (через своє народження, через перехід у світ змисловий, світ матерії, світ Антихриста), людини, що через особисте вдосконалення, через боротьбу в собі подобія Божого, божеського начала, духовного, ідеального з началом диявольським, матеріальним — одне слово — через боротьбу світла зі тьмою — знова спливається з Богом, як началом усіх начал, кінцем усіх кінців. Отже, шлях тут іде через *землю до раю небесного*. Тим то християнство має свого особистого Бога, що виявляє себе, тимто християнство й надає такої великої ваги *одиниці*, її відповідальности за подіяне. І найменший має на землі рівну ціну з найбільшим, і всі вони *рівні перед лицем Бога*.

Соціалізм же каже про земне життя, як про єдине можливе, поза яким нічого не-

ма й не може бути. Мета цього життя *утворити рай тут на землі*. Зогляду ж на повну неможливість утворити рай той саме тепер — соціалізм odkладає здійснення його на далеке майбутнє (*ad calendae graecas*, чи хочете українською: коли рак свисне). А що довести розумово конечність і обовязковість того раю неможливо, то соціалізм приневолений послугуватися вірою — себто — переходити в релігійну сферу, і він стає релігією, але викривленою, пародією на релігію. Коли ж усе міститься на землі тільки й обмежується тільки землею, світом річей, то ео ірсо Бог небесний одпадає, на його ж місце становлять иншого — земного — *майбутній загал*. Найсуворіший, найлютіший і найненажерливіший із усіх Богів — фантомів, що їх коли будь вигадував людський розум. Бо ще нестворений, не будучи ще унятий у плоть і кров, щойно подуманий, цей привід-примара владно вже вимагає гекатомби що-раз нових кривавих жертв в імя любови до того, що має бути (а чи ж буде?), а не любови до того, що вже є.

Дивна - дивниця, жертву приноситься собі — собі майбутньому, що може й не бути, з любови до фантома! Хіба ж не діявольське зачароване коло — змій, що жалить себе у хвіст?

Тимто одиниця в соціалізмі ніякої ваги не має, вона ніщо, її обличчя губиться в загальному. І культ «незнаного вояка» хіба не знак часу?

В християнстві — любов до ближнього, що ось тут сьогодні поруч і зі мною живе.

В соціалізмі — любов до дальнього, що може бути, а може й не бути.

В християнстві рівність перед Богом і рівність обов'язку. В соціалізмі — «рівність» одного перед одним (на словах!), і безправ'я одиниці перед загальом (на ділі!); замість рівності обов'язку — рівність споживання.

Рівність?!

Скільки, скільки обіцянок виблискує сухозлотом оманливим перед завидущими очима спрагнених людців!

Рівність?!

Це той гачок, на який хапали й хапають верховодку ріжні «пророки» від народу й для народу.

Є рівність! *Рівність обов'язку!* І річ не в індивідуальному споживанні загального, а в рівності обов'язку, в оддаванні свого індивідуального в загальне для творення вічного.

Соціалізм — релігія матерії, християнство — релігія духа.

Християнство і соціалізм!

Ріжниця, як бачимо, величезна.

Право на самовизначення.

Права на самовизначення народів ніякого нема поза самими народами. Це зручна словесна формула, що прикриває часто-густо саме нищення слабих під виглядом заопіки ними. Нема бо такої установи, яка б пильнувала за схороненням і додержанням того права й карала за його порушення.

В народів є здібність виявляти себе! І цього їм ніхто не заперечує, одначе при тій умові, коли таке виявлювання нікому не загрожує. І навпаки, всі встромляють палки в колеса, коли тільки таке виявлювання порушує їх інтереси, а іноді — впрост приховані наміри на майбутнє. — І як що вже й оперувати тямкою «право на самовизначення», то вона, до речі, цілком ще не означає самостійної держави для якоїсь нації, а лише ту форму життя, на яку здібний даний нарід у даний мент.

І коли ми прагнемо мати власну державу, то добре мусимо усвідомити собі, що факт повстання нової держави завжди порушить інтереси інших. А тоді повстає питання: як його прихилити до себе тих інших, ту світову думку, як виправдати порушення інтересів, чим виповнити страту? Нікому ж бо нецікаво, що ось-ось із'явиться ще один суперник, та ще, крий Боже, *молодий та дужий*. Бо місця біля «корита» що-раз менше стає.

Може обіцувати матеріяльні користи? — Ні! Це не розв'язує питання, бо ж кому від того користь, а кому й загроза втрати благ. Та зрештою це ж себерозпродаж, своєрідна політична проституція.

Отже, лишається нам тільки духовна сфера. І тут маємо широке поле, бо тільки *наша вкладка* в духову скарбницю вселюдства, створення нами вічних уселюдських цінностей, дасть нам можливість стати нарівні з іншими, що живуть уже повним життям, і виправдає часово захитану рівновагу.

А звідси й впливає саме ставлення проблеми нашої державности.

Що покладемо «во главу угла»? Тільки свої мязи, пазури й зуби? Замало цього!

Не те важливе й цінне (для світу), що я *українець*, а те, що я *людина* в українському одязі (формі), без якого, одначе, я трачу і своє людське. Ці два моменти так злиті з собою, як форма і зміст у поетичному творі, як дух і тіло в людині. Тут, на землі, «дух» можна тільки мислити, але конкретно — «дух» цей може бути тільки в «тілі». Так і з нацією. «Людське» завжди мусить бути «національним». Инакше бо воно буде тільки виплодом думки, абстрактом, а не конкретним життєвим явищем. Завданням же того конкретного, національного, є виявити через *свої питомі йому форми* — «людське».

Одначе, коли це «національне» буде відбиткою, повторюванням того, що вже було або є, то з погляду «людського» не варто й город городити. Чукчі чи там готентоти скарбниці людства не збагатять!

Отже, *національне* має сенс лише в *інтернаціональному* (вселюдському), але це інтернаціональне може здійснюватися тільки й тільки через національне. А тому здійснювання «вселюдського» через найбільш інтернаціональні частини «національного» (себто, найслабші національно) — через пролетаріят поодиноких націй — фантазмагорія. Звідси неминучий крах і 2., і 2½., і 3., і всіх наступних інтернаціоналів.

А з другого боку — не те вагу має що ми *українці*, і через те, мовляв, маємо пра-

во на виявлення себе в державних формах, а те, який свій, ні на що чуже неподібний, слід полишимо ми по собі у світі. Не малпувати, а творити!

Коли ж на це нездатні ми, то тоді... перейдемо «юрбою» швидко призабутою.

Чи не пересторога це для нас:
«...Над міром ми пройдем без шуму і сліда,
Не бросивши векам ні мислі,
Ні генієм начатого труда»...

Про наднарод.

Є піднароди (племена), є народи (нації) і є наднарод (наднація).

Серед перших є різні ступні: якути — українці. Другі — це ті, що досягли найвищого ступня свого розвитку (держави). Наднарод є тільки один — жиди!

Його історія, його відмінні від решти народів умови існування, його «обраність», його невмирущість, його націоналізм у його інтернаціоналізмі, нарешті — його панування над світом — усе це дає йому право на положення наднароду.

Але послухаймо ліпше, що пишуть самі жиди. Ось професор Сорбони Віктор Боса в «Міжнародньому жидівському журналі» (Париж), писав із нагоди відкриття гебрейського університету таке: «Моя раса — сіль землі. Вона дала світові Бога, в якого ще нині вірять. Вона дала людству книгу книг, де вже 2.000 літ мільони людей знаходять віру. Вона дала героїв думки, мрій та діла: Спінозу, Гайне, Маркса, Лясаля, Берґсона, Айнштайна».

А ось із передмови в тому таки журналі: «...ми довго блукали по вічних шляхах і ми придбали деякий досвід: наші очі багато знають, бо дещо бачили. Ми бачили, як народи знімалися в силі та гордості і як падали у кволости. *Ми знаємо суєту часової могутності*»...

Одначе, встає питання: чи має бути тільки один наднарод? А рівно: чи і справді тільки йому призначено панувати?

Жидівський нарід це тільки один бік величезної світотрагедії. Жидівський нарід є нарід проти-Христа. І завдання його — саме скріплення й перемога царства проти-Христового.

А другий бік?

Були й є народи Христові, але наднарода Христового ще нема. Спроби ж були. Ті, що мислили себе такими, впали в тяжкій боротьбі з думкою анти-Христовою. Так упав підкопаний із середини «богоносець» Росія й обернувся в «богобийника», бо не був він народом, а Римом сучасним. А колишня «Польська Христусова» насьогодні захлинається від отруї жидо-поляка Стронського.

Єдиний нарід, що може й має стати наднародом Христовим — це Україна. За це промовляють її положення, її розродча сила, її роля первовісника світла Христова на Сході, світове розпорошення її дітей, її звязки через Галиччину й Закарпаття з Західньою католицькою Церквою, а рівно за це промовляє ненависть до неї сучасного наднарода.

Україно! Ти покликана до великої творчої боротьби за спасіння людства! Ти покликана зеднати розпорошені вівці єдиного стада Христового, щоб нести світло блискуче на боротьбу з полчищами тьми.

Про шляхи народу українського.

Виявляється, що ніодна тварина певного підтипу не може стати иншою в тому самому типі. Наприклад, ямник не може стати бернардином. А людина може! Наприклад, москаль може стати українцем, українець — поляком, американцем і т. д.

Ясна річ, сини народів (державних) не потребують цього, й тому такі метаморфози з ними є виїмками, але це тільки підкреслює загальне правило. І навпаки, з синами племен таке явище — звичайне. Отже, людська фізис (матеріал — в даному випадку фізичні особливости етнічного типу) заслабка для вдержання певного типу в межах його.

Згадане явище при пануванні матеріялістичного світогляду, матеріялістичного задивлення на людину, на її ролю в житті й на життя взагалі, нема що й казати, прибірає загрозливих форм. Бо ж звульгаризований широкими масами матеріялістичний світогляд приводить до хапаня за всяку ціну вигіднішого, сьгоднішого, часового, та ще, Боже хорони, щоб бува свого дорогоцінного життя не втратити.

Як же нам бути? Для нашої справи, для вдержання українців в українстві,

ба, для нашого самостійного життя саме й треба героїзму й самопосягати одиниць. Тільки ентузіастична віра в високе призначення українського народу, а *рівно кожної його одиниці*, тільки й зможе вдержати українців при українстві і при найтяжчих умовах (дивись історію жидів!). Отже, комуністично-марксівецька інтернаціональна ідея для нас одпадає, бо вона виключає роль одиниць (а це для нас конечно!), і матеріалістичний світогляд є для нас смертним виуроком.

«Дехто боїться большевицького Сибіру. Але на ідею можна відповісти ідеєю», каже у своїй книзі «Японія й Америка» японський патріот-генерал Каїро Сато.

Наш шлях — через релігію духа спасти від загуби людство, що поволі, але безупинно зсувається в темну прірву.

Український нарід є нарід покликаний і обраний. І шлях його через терня й Голготу для спасіння людства в імя Любви. І шляхи народу Українського — шляхи вічності.

Публична опінія чи публіка?..

На одного письменника нашого напосілися люде за те, що друкує свої твори в невідповідному органі.

Письменник той боронився тим, що, мовляв, письменник мусить *десь* друкувати свої твори, інакше бо перестав бути письменником.

Невдал оборона!

Коли ти письменник, то це ж цілком не

зобов'язує тебе лізти в тванюку, щоб ізвідти подавати свій голос.

А чи часом нема чогось вищого й ціннішого від звання письменника, наприклад — людська гідність?!

Та зрештою не це все має вагу. Важливіша річ — це мряка позалаштункових взаємин, що сповиве отой згаданий у горі «орган».

Дивишся, дивишся й ради не даси... Що воно таке: чи подвійна італійська бухгалтерія, чи взаємна асекурація на два чи три боки (думаєте й тут нема традиції? А пригадайте бабкіну септенцію, коли її завважили, що вона в церкві дідькові свічку поставила), чи це зрештою оті славетні «хохлацькі хитрощі», що завжди заводили й заводять наших Улісів під дурного хату, дарма, що вони (наші земляки) дуже високої думки і про свою дипломатичну далекозорість, і про снасальну силу *цієї свосрідної*, щоб не сказати гірше, методи.

Панове галичане, Пемонте Український, закиньте подвійну бухгалтерію, потрійну асекурацію, взаємну адорацію й розвійте раз на завжди той туман, під покривцем якого відбуваються якісь містерії, що лише натодою спливають на поверхню, лякаючи неспідготовану до того публіку. Щось подібне мало місце при похороні Ф. Федорцева.

Скажіть і завжди кажіть рішуче й тверде слово.

Тоді й письменники не будуть у тванюку лізти...

Час уже, щоб публична опінія перестала бути публичною...

*...Судени нам благі пориви.
Но свершіть їх нам не дано...*

(Здається не про нас...).

Часто-густо можна побачити, як наш земляк із печі аж під небо (думками звичайно!) злітне. Але враз схаменеться, сам себе приборкає та чим швидче назад у калабаню рідну... чи то пак — на «піч» традиційну залізе. Затишно й тепло! Дарма що дух важкий-преважкий по-під стелею.

Ось, наприклад, критик один наш одважно собі написав: «від того, щоб усі ці «ляпсуси калямі» не ширили безголовя серед читачів і щоб не подривали доброго імені автора й літератури, існує у всіх видавництвах світу окреме становище референта літератури, що перечитує»... Написав, прочитав і схаменувся: «Знаючи наші бідолашні обставини *не можемо домогатись* (підкреслення наше), щоб видавництва наслідували чужинну аж так далеко»...

Майнув був під небо, та й нетайно назад на піч.

А, може, саме хтось щось і запропонував би, щоб лиху зарадити. Та де ж там, коли авторитетний голоо гукає: не мож!

А видавці собі й радіють: «Слава Йсусу, пронесло хмару чорну, що видатками новими загрожувала. Примхи дурні! Бач, ще їм якогось «референта літератури» давай. І так прочитають...

І кому охота після такої «ретиради в кущі» вискакувати «як Пилип із кононель» зі своїми проєктами? Хіба на те, щоб і коні посміялися.

А щоб сталось, коли, замість «не можемо вимагати», та написати «й ми цього вимагаємо!».

Хай би собі видавці потилицю чухали, що їм тут робити. Хоч загадка та не дуже то вже така й мудра. Коли кожне видавництво не може мати свого власного «референта літератури» (газети я вимінаю), то хіба ж, беручи під увагу продукцію наших видавництв, не могли б вони скинутися грошем та мати одного такого референта на декілька видавництв, чи ж нарешті платити від праці? Бо ж той чортяка не такий уже й страшний, як його малює шановний критик.

Скажете: дрібниця! Та ж із цих дрібниць складається те, що ми називаємо народнім духом, народнім характером...

Позаду себе маємо програну. Маємо гіркий досвід жахливої диспропорції 40 мільйонної байдужої маси з кількома тисячами завзятців.

Злинемо попід неба, та зараз же в «кущі».

І це тоді, як інші гукають: до відважних світ належить!

А далі що? Нічого! Нічого доти, поки ще чутимемо таке: «я б, знаєте, тев... е... та бачите, сімя, діти... не можу, голубе, рада душа в рай та»...

І недивно, що таке чувш, а дивно те, що це приймають за нормальне й оправдане.

Та хіба ж при таких «героїчних» засадах дочекаємося колись своєї держави?

Ніколи!

Згадайте про Рим із його матронами! Згадайте, як Геродот описує відвагу скитських жінок.

Подумайте добре над тим, чому християнство було колись непереможною силою.

А розгадка дуже проста:

34. *Не думайте, що Я прийшов принести мир на землю: не мир прийшов Я принести, а меч;*

35. *бо Я прийшов розлучити сина з батьком його, й доньку з матіррю її, й зовицю зі свекрухою її.*

36. *І вороги людини родичі її.*

37. *Хто любить батька чи матір більше за Мене, той не варт Мене, і хто любить сина чи доньку більше за Мене, той не варт Мене.*

38. *І хто не бере Хреста свого й йде Мені в слід, той не варт Мене...*

Ось де сила! Проти такої зброї не витримують ні танки, ні «берти», ні дредновти.

Про боротьбу.

Важку спадщину дістали ми під попередніх поколінь.

Майже сто літ як наші чільні люде, що ненавиділи військо й падали неприємними, коли бачили кров, невтомно проголошували анатему війні і старанно насаджували миролюбство.

А насьогодні кожному ясно, що самостійне наше життя прийде тільки по бо-

ротьбі, по кривавій і жорстокій боротьбі. Отже, пророків тих наших треба на піч, бо без потреби вони.

Бо не хтось і не десь, і не колись, а цілий український нарід повсякчасно й повсюду, на всіх своїх і не своїх землях, од мала до велика, має бути сповнений *войовничого духа*, має бути подібний до величезної пружини, що кожної хвилі може розпружитися й нанести смертельний удар.

Отже, повсюду: при вихові, у спорті, в літературі, в заміщенні посад і т. д. — має бути боротьба, войовничий дух.

Генерал Куропаткін каже у своїх «Ітогах» про причини невдач росіян у їх війні з японцями таке: «Людей із сильними характерами, людей самостійних, на жаль, у Росії наперед не висували, а переслідували, за мирного часу вони для багатьох начальників здавалися неспокойними. І нарешті такі люди часто-густо кидали службу. А навпаки людей безхарактерних без переконань, але потульних, завжди готових у всьому притакувати своїм начальникам, висували наперед»...

А чи ж у нас ліпше? Хіба ж не квіте в нас пишним квітом оте «фамусівське молчальнство»?

Ще Шевченко казав про «кирпогнучкошиєнок». А тепер.. Тепер ми пишаємося Шевченком, а як же, що-річно навіть кадило словоблудія розпалюємо перед його портретом. Але ті бідолахи, що роблять оту врочисту комедію, на жаль, не усвідомлюють собі, яким вони дисонансом зявляються на тлі Шевченкової револю-

ційної боротьби за правду. Бо в нас по-
всюду, без виїмку плекають старанно
«кирпопнучкошиєнок», інтриганство, до-
носи...

Колиб-то Тарас устав із домовини, то,
мабуть, знов призириливо кинув: «раби
з кокардою на лобі!»...

Слід застановитися.

Наша інтелігенція колись увірувала в
тезу, що український нарід є нарід де-
мократичний, та від цієї тези вона, як од
печі, танцює й досі, благаючи західніх де-
мократів - парламентаристів заглянутися
на неї бідолашну, бо ж вона, мовляв, є
костю від кости, крові від крові народу
українського.

Може колись цей тактичний тяг і був
оправданий. Але тепер? Хибаж наші де-
мократи не помічають, що не наперед вони
ідуть, а безнадійно тупають на одному мі-
сці і не чують при тому, як жалібно вид-
звонюють заржавілі демократично - лібе-
ральні ланцюги?

Хто вони, ті наші старомодні речники?
Пустельники-аскети, що забули на самоті
кабінетній про час, аскети, яких химерна
доля раптом кинула у крутіж сучасно-
сти? Чи темні лірники-рапсоли минулого
XIX. в., що ще від дідів навчилися пі-
сень про славу 1789. р. з його «братер-
ством», «рівністю» і «волею»? Чи може
меткі пройдисвіти-дурисвіти, адвокати від
народу і ремесники від «політики», що
заробляють собі тим свій хліб щоденний?

Чи довго ще буде тривати ця орієнтація на «європейську демократію», орієнтація що заколисує народні маси, робить їх нездібними до *волевого чину*?

Давно вже мудрі голови застановлялися над тим, до чого приведе виборчо-парламентарна арифметика. Герцен писав перед 70 роками: «Загальне голосування останній здобуток формально-політичного світу дала голос орган-утангам. Але бо концерту з цього не складеш»... А Карляйль ще різкіше висловився: «Світ повиний йолонів, а ви досягли *загального* голосування».

«Ми являємо собою — каже Мусоліні — чисту, категоричну антитезу світу демократії, плутократії, масонерії і взагалі всіх безсмертних принципів 1789. р. Те, що французький нарід витворив у 1789. р., фашистівська Італія тепер руйнує. Отже, не треба дивуватися, що всі ці люде, нереняті безсмертними принципами *братерства без братерства, не рівної рівности і свавільної свободи*, обєдналися проти нас»...

А це хіба не чудова характеристика наших днів, оцей короткий діялюг: «ґенерале, райхстаг проти вас!». — «Так, але за мною райхсвер!»...

Про Росію з її революцією нема що й казати.

А для нас процес Єфремова чи не найліпший показчик повного банкрутства демократичного думання і квалости демократичних засад?

Слід нам над цим застановитися.

Про слово і його рекламу.

Насьогодні цілком певно можна встановити факт, що численні руки на чийсь анонімний наказ приводять у рух наймогутнійший засіб оброблювання людської думки — слово, щоб ним ту думку сформувавши на певний лад, на певний копил, комусь і на щось потрібний. Кому? Та це не важно зрештою. Розрахована ця робота на пасивність мас, заколисаних словами «своїх» речників про «волю» й обіцянками солодкими «рівності» і «братерства». Ці анонімні владарі старанно привчають маси ненавидіти сильні одиниці, навчають робити проти них революції й бунти, і навпаки — улягати анонімам (возьмім хоч би «моду» — цеж рабство в анонімного володаря!), плекати анонімний героїзм (культ незнамого воюяка), невавиліти відвагу, дисципліну, послух і війну, бо це різня, але рівночасно хвалити або замовчувати страхіття громадянської різни. Отже, для цього всього на послугах слово. Скажуть мені: таж інші теж мають у руках те саме слово для вжитку у противному напрямі. Так воно, та не зовсім! Бо крім слова, що голосить про певні речі, є ще слово, що розголошує славу тому першому слову — реклама. І ось це слово є цілком на службі в якихось незнаних таємних лицарів. І коли про одне йде такий галас, що аж у вухах лящить, то про друге мовчать, мов їм заціпило. За фактами далеко ходити не треба. Згадайте вбивство Матеоті, або засуд Сака й Ванцеті. Галасу, галасу

скільки було! І була це справа «європейська», ба, «світова», «вселюдська»! А коли комуністи вирізали вже, тепер вирізують і ще збираються вирізувати, немов жиди в різницях телят, мільйони людей, то все мовчить, бо це, бачте, «внутрішня» справа. Коли ще за царських часів зібрання були в б. Росії судити жиди Бейліса (в кожному випадку йому кара смерти не загрожувала!), то, Боже святий, буча зірвалася, кагал у гвалт: ратуйте! Найвизначніші європейські професори, письменники, журналісти, правники й т. д., немов їх хто кропивою попік, ухопилися за пера й ушкварили протест проти насильства дикунської царської влади, тукаючи про захист прав людини й культури. А тепер ті професори й т. д. (в такі, живуть і досі, ба, займають дуже й дуже високі місця) мовчать собі про згадані вище «кровоцукання» пролетарської влади, навіть не від того, щоб до спілки протанцювати «аліянсік» із признанням *de facto* й *de jure*. Ось тільки не знати, хто буде лікувати пранці після такого спілкування. Ось про це не думають. «Не харашо!»

Як радо й широко (дивіться на реклами кін, книжок, журналів) розписуються невидимі руки про моральну розперезаність королівських, царських і т. д. дворів, про розлуку священиків і ченців. Чого, чого тільки не написано, а разом чого тільки не набрехано. А ось про тайни президенських дворів мовчать, хоч про це й горобці під стріхою цвірінкають. Бо ж там узаурпатори, «помазаники божі», а тут обранці «народні», «помазаники на-

родні», а ось чим мазані — не знати, одне слово — «мазані». Візьміть хочби — з одного боку — Распутіна й Миколу II., або Рудольфа Габсбурга, абож Вільгельма II., а з другого — хоч би смерть президента Warren-a Harding-a (1923). Чи багато ви, читачу, знаєте про його смерть, чи багато ви знаєте про те, що діялось у «білому домі» (Вашінгтон) протягом 1920—1923, чи знаєте ви, що Гардінг не вмер своєю смертю, а був отруєний власною жінкою, а з Гардінгом зникли з життєвої сцени ще п'ятеро осіб, які були посередньою причиною його смерті. Мабуть, що не знаєте цього всього. На всякий випадок прочитайте книгу «Дивна смерть президента Гардінга» (вил. Guild Publishing Corporation, New-York — про книжку цю мовчать, отже, беруся її реклямувати!). Майже всі в нас знають Ляпласову зарозумілу відповідь Наполеонові на його запит, чому він (Ляплас) не згадав про Бога у своїй небесній механіці, Ляплас одповів, що він такої гіпотези не потребував. Але майже ніхто не знає думки іншого (великого) філософа: «Трохи філософії відвертає від релігії, глибша ж філософія наverts до неї». Ба, навіть історики філософії часто-густо не знають, що ті слова належать першому теоретикові досвідної методи — Беконіві.

Про чесність.

Чесність міститься не в самому вчинку, а в підході до нього, в його мотиві. Коли людина робить щось без віри у правоту своєї правди, то вона робить нечесно.

Із України світло!

Остання велика ідея, що її дала Європа, це ідея соціалізму.

Але вона, як кожна остання, несла в собі небезпечні ознаки розкладу. Ідучи логічно до своєї межі й перетворюючися в комунізм, вона страшною примарою зреалізувалася в колишній Росії в формі большевізму. І від обставин і умов вона ще буде й далі різно реалізуватися в різних формах у різних країнах. Будучи ідеєю Заходу вона неминуче поверне до батьківщини. Ось так данайський дарунок поверне домів. Найліпшим показчиком цього є відлив жидівства, цієї єдиної, фактично інтернаціональної, частини соціалістів, із теренів С. С. С. Р. на Захід.

До тепер Троцький? На Заході! Де осідають різні Бесєдовські *et tutti quanti*? На Заході! Що пише д. Сімон? Чому найбільш жидівська партія с.-д. займає таку невиразну лінію, одною рукою піби борючися проти комунізму, а другою торуючи йому дорогу на Захід? Тоді як прах Леніна, ідеолога большевізму, нащадка Пугачьова, Разіна, Петра I, вже лишився на завжди в Москві й живе в міліонах сердець москалів. Глупота і захланність сучасних європейських капіталістів при ласкавій співучасті анонімого вищого совіту довершить перенесення комуністичної ідеї з широких пільних просторів до квадратів європейського міста. Форди й Баті, на жаль, виїмки. Решта?... Могильники для себе! Об'єктивні ознаки? — Зріст комуністів у Німеччині,

безсилля Labour Party в Англії й т. д. Безглуздий же поділ впливів переможців — це чудодійне тло для зросту розпачливої політики скривджених і ображених народів із їх орієнтаціями, залицанням і кооперуванням із комуністичною державою.

Європа неминуче впаде жертвою страшної хвороби! І лише на теренах України після темної ночі зійде сонце нового відродження людства.

Про Земляків і Соборність.

Що більше придивляюся до земляків моїх, то все ясніше бачу, що вони цілком не прагнуть чимось бути, а що всі їх думки й бажання скермовані на те, щоб «кимось» не бути. Так, одні з моїх земляків поставили собі за мету: не бути москалями! А тому дуже легко стають польонофілами. Другі ж постановили: не бути поляками! А тому дуже легко стають москвофілами! Найяскравіше це в мові: в наддніпрянця московська складня (спосіб думання) й численні польонізми, в Галичанина — навпаки — польська складня й численні москалізми. Помилка і одних, і других у тому, що в основу покладений негативний момент («не бути»), тоді як, властиво, треба покласти позитивний момент (творчий): бути Українцями! Тоді не буде ні «фільства», ні ворожнечі, ні сварок. У цьому й є глибший сенс (не механічний!) Соборности. Прimitиви завжди починають із негатиї. Дай Боже й нашому телятеві до позитивних моментів дожити.

Про примітивізм.

Примітивізм (особливо наш) характеризується тим, що людина не може зрозуміти іншої, не може зрозуміти її думок, її чинів, її правди, коли вони відмінні від тих, що є в неї. І в нас люде, з тяжкою бідою перетравивши пару тезок і виробивши ось так «світогляд», не можуть не тільки-що зрозуміти, але й органічно терпіти біля себе людини з іншим світоглядом, іншим світовідчуванням. Дарма, що ця людина одного племені з ними. Чи це страх за підвалини своєї хати, свого «я», що можуть розсипатися від малесенького вітерця? А може лінощі? Відраза до праці? Не бажання поворухити трохи мозками?

Тільки вразливий багатогранний розум і чутлива багатострунна душа дасть нам змогу вийти з цього звірячого примітивізму. Але зрозуміти іншого і признавати йому рацію існування ще не значить поділяти його думки.

Колись і тепер.

Коли свого часу «темне пошівство» (як дехто згіржливо каже) покликало до життя інквізицію, так цеж було за часів середньовіччя, коли загальний рівень культурний не був дуже високий. А щож скажемо про «антипошівство» (соціал-комуністів), яке на наших очах, на очах цілого світу, що так пишається своєю високою культурою, влаштувало таку «бойню», перед якою інквізиція з її жаками здається дитячою витівкою.

Ні, волю оте середньовічне пошівство
з його інквізицією!

Аристократизм.

Аристократизм — це бути таким, яким
ти є. Ніколи не «здаватися» і тим не вво-
дити в блуд людей. Аристократизм — це
не перешкаджати жити иншому, а рівно-
часно не тратити ніколи свого — особи-
стого. Аристократизм — це також і добре
почувати, а не лише добре розуміти й
судити.

Плитка філософія!

Наш Тичина під час своєї мандрівки
до «пантофельного поцілунку» якомсь в од-
ному вірші гукнув:

«Людині гимн, Людині, а не Богу!»

Чисто семінарська вихватка!

Повне нерозуміння того, що цінного в
людині є тільки Боже: оте постійне на-
ближення до Бога, а разом із тим пере-
борення в собі природи вства свого.

І ось, замість «ad astra!», вигук: «куда
прьощ, осаді на плітуар!». Дрібно, не-
глибоко і аж надто по-бурсацьки. Якась
новітня Писарівщина!

Статистика.

Дуже й дуже важлива річ. Бо що ска-
жеш проти проречистої мови мовчазних
цифр? Але тільки і з нею, як і з кожною
річчю, можна свавільно маніпулювати, а
тому й висліди бувають такі, яких бажано
невному урядові, невній групі, невній

особі. Себто, ніби й на науковому ґрунті, а відбувається звичайно світодурство.

Так, наприклад, одна середньо-європейська славянська країна аж стогне від великого числа самогубств. «Отці» народа, здебільша з поступових безвірників, глибокодумно підраховують, прикидають, роблять таблиці і т. д. — і ось, гокус-покус, готовий висновок: економічні труднощі (криза) є причиною того явища!

А ось чомусь не зроблять таких підрахунків: скільки зпоміж тих самогубців було чинних християн, скільки пасивних (лише назвою), скільки безвірників, а також скільки жидів.

І тоді б ми лобачили, що християн чинних там не було б, а рівно й жидів.

Що це означає?

Теорія і практика.

Стара марксівська теза про логіку об'єктивного бігу річей каже, що людина, ставлячи собі у своїй діяльності певні цілі, фактично все ж здійснює інші, відповідно до цієї владної логіки. Одне слово, що *Du glaubst zu schieben, und wirst geschoben.*

А ось що практик, і, всупереч наведеній тезі, *фактичний творець* історії Туреччини, Кемаль-паша каже: «Історичні приклади незаперечно доводять, що в великих національних рухах наявність вождя з великими здібностями й непохитною волею є кінцевою умовою успіху. В той мент, коли в Турції всі державні діячі впали в одчай, коли, здавалось, на-

ція, позбавлена вождя, поринає в темряву, коли представники різних шарів, що намагалися допомогти своїй батьківщині, висловлювали безліч різних думок і пропонували цілком протилежні програми діяльності, — в той мент хіба можна було певно й із непохитною енергією йти вперед до визначеної мети, радячися то з одним, то з другим, зважаючи на всі відтінки поглядів і оберегаючи самолюбство кожного й усіх? Хібаж історія знає хоч би один такий приклад? По-друге, хіба можна було доручити працю, поклавши відповідальність за її успішне виконання, якому небудь органі представництва, який, в умовах загального розпаду країни, склався б, напевно, з випадкових людей... Хіба ж це не було неоправною помилкою доручити їм ролі провідників? Але, незалежно від цього, переоцінка в тих умовах позитивної ролі представничого органу була б не більше, як обдурювання нації. Я не міг зважитися на це, бо вирішив за всяку ціну спасти батьківщину. Я вважаю, що вже одне ставлення питання про віддачу такому представничому органі права безконтрольних вчинків мусіло було викликати страх за долю всього діла»;

Капіталізм — соціалізм.

Соціалізм має намір бути спадкоємцем і наступником капіталізму, як певної форми економічних взаємин людей.

Але чи явища ті одного ряду?

Чи не подібно це, коли б, замість ялин-

ки, що на думку (цілком слушну) декого, дає замало тіні, простягнути якусь майстерну шовкову плахту, яка після першої аливи обернулася б, ясна річ, у мокру шмату.

Бо ж капіталізму ніхто не видумував, ніхто наперед не писав його теорії, а потім уже вводив у життя; він виріс органічно, себто, людство само в процесі свого розвитку само себе своїм утвором звязало. Капіталізм, як система, усвідомлений *post*. Соціалізм же повстав *ante*, себто, він є річчю надуманою. Він є працею на задану тему, і щойно намагається стати явищем.

Творцем капіталізму є життя й людство. Творцем соціалізму — кабінет і мозкова лабораторія людини.

І соціалізм, зробивши багато позитивного своїми поправками, все ж явищем може й не бути.

Ніхто, як свій!

Мої земляки часто скаржаться, що москалі, мовляв, нас люто ненавидять, толі як це — якесь непорозуміння. Москалі до нас, українців, яко таких, байдужі, вони тільки дуже вразливі на порушення чимось їхніх інтересів.

А непорозуміння оте ось ізвідкіля! У блуд уводять не москалі, а «псевдо-москалі» — наші ж сватки — різні оті «енки», «уки», «ські», «єргуни» й т. п. шатія, що за летвар сочевичний із панської кухні, за ласку панську, за радя «лакомства нещасного» зріклися первородства свого

та намагаються тепер батьків своїх, чесних тречкосіїв, спанлюжити, щоб, бува, нани не подумали, що вони («псевдо-москати») щось спільне можуть мати з тими репаними мужиками. Ось так раз-у-раз повторюється прадавня історія Хамова.

Пізнати їх легко; вони, коли не слідкують за собою (хвилюються — тощо), то вимовляють «город» — замість — «горат», «хлеб» — замість — «хлєп», «махаєш» — замість — «машешь», — це все ті, що зпонад Дніпра, а тих, що зпонад Дністра чи Тиси, так оте проклятуще «ря» й «рю» зраджує: все в них чуєш «морьйя», «горьйя», «Борьйя» й т. д...

Шукаймо і творимо поки не пізно!

Коли жиди й «асимілюються» (це слово без знаків наведення існує тільки для наївних людей), то, приймаючи чужі назверхні форми, вони все ж ніколи не траять свого *внутрішнього*, себто, жидівства. Це й дає їм, без власної мови й території, можливість усе бути суцільною нацією, чи швидче наднацією з далекосяглими замірами. Вони *не асимілюються*, а часово принатурюються до місцевих умов і звичаїв, щоб, ставши ніби однаковими з тубільцями, легше здійснювати свої завдання. В цьому процесі їм найбільше заважають християнські релігії, а особливо ті, що мають своїм назверхнім виявом хрестне знамення, а тому вони найбільше облюбили народи з протестанською вірою, проти якої найменше виступають, тоді як надзвичайно вперто й активно

поборюють католицьку і православну релігії: Заважають їм також і прізвища, особливо у країнах, де вони дістали їх порівнюючи пізно (б. Росія — за часів імп. Миколи I.). Тим то й пояснюється перебарвлення ріжних Бронштайнів, Собельзонів, Гольдендахів, Радомисльських у Троцьких, Радеків, Рязанових, Зиновєвих. Одне слово — «неославяне». І зміна прізвищ — це останній акорд приладнення до місцевости й умов. Але хай жид стає Троцьким, Стекловим, лордом Біконсфільдом, Лянсінгом, хай балакає, якою хочете мовою, хай буде протестантом чи безвірником, — він при зустрічі з собі подібним вмент пізнає свого крєвняка, бо внутрішнє жидівське все живе в них. Рибак рибака бачить здалека. Ми ж, саме, навпаки, тратячи назверхнє, враз гинемо, як українці. Тим то ми з таким розначем (і цілком слушно!) боронимо наші назверхні ознаки (мову, назву), але, на жаль, *марно розтрачували й розтрачуємо своє внутрішнє*, бо ввесь час намагалися й намагаємося бути «як люде», намагаємося не відстати від віку, але рівночасно боїмося ширшого звязку з чужими людьми, а воліємо мати діло з чужими ідеями, варячися у власному сосі. А наслідком того ми вже забули, а тепер забуваємо й рештки того, ким ми були, хто ми, властиво, є й ким маємо бути.

Коли до вас українець не забалакає українською мовою, то ви ніколи не пізнаєте, що то українець, бо внутрішня його мова не українська. Тоді як жиди, розпорошені, гнані, биті, погорджувані,

без клася землі своєї, вічні вандрівники, — схоронили у крові своїй почуття єдності й колишньої державності, а також все повні туги й сираги до відновлення її.

Нема бо в нас пасьогодні ясно закресленого духового типа українського (тому цупко й тримаємося за мову, слова й назви!), нема бо в нас ясно вирізбленого характеру українського (позитивного; негативних, недержавних рис є досить!).

А був колись український тип!

Шукайте й найдете! Бо швидко буде за-пізно. Чужі ідеї, чужа отруя знищить нас! Подивіться лишень на красу й гордощі наші, на праобраз наш — гуцулів.

Про брехню.

Скільки брехні (можливо несвідомої — в нас усе, навіть і брехня, повстав з найліпших *уселюдських* міркувань, ми ж бо насамперед усесвітяне — інтернаціоналісти, а потому вже впрост «люде», а аж отоді тільки — українці), так ось, скільки брехні закладено в давному соціал-народолюбно-українофільському твердженні, що єдино «народня» маса варта пошани. бо вона й *лише вона* схоронила й донесла аж донині всі «святости» українські (мову, пісню, ношу, тощо), а що панів українських треба цвяхом до срамотного стовпа прибити, бо вони тільки те й робили, що парід свій зраджували. Брехня! Бо правдою є: зраджували, а, властиво, переймали вищу культуру *всі*, хто мав до того нагоду і змогу. Поруч зі *шляхтичем* Капністом стоїть звичайний *козак* Ро

зум, що чоловіком імператриці московської й графом Розумовським став, а поруч *Дрібного панка* Гоголя — Никитенко. *кріпак український* походженням, а потім відомий цензор московський і автор споминів, і т. д. Себто, ті, хто так або інакше з тою вщю культурою у зв'язок увіходив, хто мав до того можливости. І чи є яке диво в тому, що давня українська сільська маса, до якої та московська культура майже не доходила, схоронювала те, що мала. Заслуги тут ніякої нема, бо і спокуси не було. Чи була б святість, коли б не було у світі гріха й спокуси?

А ось коли спокуса з'явилася і слина з рота покотилася, то й положення інакше настало. Інакше стало, коли залізничні рейки степи українські закували в міцні обійми свої, а мажкі чумацькі та воли круторогі в безвість пішли, а ще більше, коли заведено загальний військовий обов'язок, себто, коли село наше, хотіло воно того чи не хотіло, активно втягувалося в потік історичний московського життя, отже, збудилося зі свого етнографічного сну. І картина різко змінилася!

І ось тоді цей, вимріяний і вигаданий соціал - народолюбно - українофільськими романтиками, вірний лицар, кустос і носій українства, «народ» сільський, дуже жваво погопцював по стежці «зрадництва», куди там панам і угнатися було. Ратувало положення до деякої міри та обставина, що охочих «запричаститися» була сила-силенна, а шляхів та смачних куснів на початках небагато. Хочеш не хочеш, а більшості приходилося, губи

облизуючи, по хатах сидіти та печінку свою, що від заздрощів пухла, зацяткувати надією, що, мовляв, і в наше віконце колись загляне сонце.

І в безоглядності свого неофітства «мужик» на цій стежці значно переплюнув «пана». Коли пани свого часу й визнали зверхність московську (бо «мужик» завжди, як «пани» зачинали ворохобитися за вольності свої проти Москви, миттю до Москви біг по «допомогу»*), то все ж вони і свого не тратили (гордощі родові та традиція не дозволяла!) і довго ще по садибах своїх його схоронювали. «Мужик» же український, масово за «кус смачного» захопившись, масово дав найліпшого «городового», найтиповішого «унтер-цера» і «хвіхвебеля», найспритнішого й найвірнішого «жандарма» й найширіших «попа синодського» та вчителя «обрусителя».

Чому це так?

Бо панові цілком не імпонувало «паном» стати, бо ж він ним і так уже був. та ще, може пановитішим, за московського «служилого дворянина» останніх літ: він хотів як раз оте панство *своє озоронити* від рук загребущих, а через те й визнав московську зверхність. А «мужик» український переймав усе московське, а коли ж і йшов проти царя, то все ж під *московським* червоним «фла-

---

*) Цей шлях нещодавно проробили наші ліві з лівих — «боротьбисти», що потім ув укапістів, а ще далі в КП(б)У-істів обернулися.

гом». Причина? Бо хотів «як пани» бути! Бажання то шляхотне, та, на жаль, воно завело того мужика на манівці: зі справжнього пана-хлібороба (хоч і невеличкого) він швидко в Хама «лизоблюда» обертався.

І цікава річ: ті стародавні пани українські стільки ще сили мали, що змогли зукраїнізувати (духово) московського пана Репніна-Волконського, тоді як теперішні хами-лизоблюди українські московщать (духово) під покрівцем «українізації» українських мужиків.

Багато брехні в нас було та, на жаль, багато й досі є.

Правда скривджена мститься!

Стиль зраджує...

У слові людина яскраво виявляє себе назверх. Недармаж Біфон казав, що стиль — це людина. І кризь збірно слово можна заглянути у глиб душі творців його. Ось передо мною такі три словесні документи.

1. «Твоєю силою, волею, словом стала на землі Українській Вільна Народня Республіка. Справдилась колишня мрія батьків, борців за вольности і права трудящих. Але в тяжку годпну відродилась воля України. Чотири роки лютої війни знеслили наш Край і людність, фабрики товарів не виробляють, заводи спиняються, залізниці розхитані, гроші в ціні падають, хліба зменшилося, наступає голод. По краю розплодилось юрби грабіжників і злодіїв, особливо коли посунуло з фронту військо, счинивши криваву різню, заколот і руїну на нашій землі. Через все

це не могли відбутися вибори в Українські Установчі Збори в приписанім нашим Універсалом часі і сі Збори, призначені на нинішній день, не могли відбутись, щоб прийняти з рук наших нашу тимчасову найвищу революційну владу над Україною, установити лад в Народній Республіці нашій і організувати нове правительство. А тим часом Петроградське Правительство Народніх Комісарів, щоб повернути під свою владу Вільну Українську Республіку оповістило війну Україні, і насилає на наші землі свої війська — красно-гвардійців, большевиків, які грабують хліб наших селян і без всякої платні вивозять його в Росію, не жалючи навіть зерна, наготовленого на засів, вбивають неповинних людей і сіють скрізь безладдя, злодіяцтво, безчинство.

Ми, Українська Центральна Рада, зробили все, щоб не допустили сеї братовбивчої війни двох сусідніх народів, але Петроградське Правительство не пішло нам на зустріч, і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою: крім того, те саме Петроградське Правительство Народніх Комісарів починає затягати мир і кличе нову війну, називаючи її до того священною. Знов полеться кров, знов нещасний трудовий народ повинен класти своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, обра-на зіздами селян, робітників і салдатів України, на те пристати ніяк не можемо, ніяких війн піддержувати не будемо, бо Український Народ хоче миру, і мир демократичний повинний бути як найшвид-

че. Але для того, щоб ні Руське Правительство, ні яке наше не ставали Україні на перешкоді установити той бажаний мир для того, щоб вести свій край до ладу, до творчої роботи, до скріплення революції та волі нашої, ми, Українська Центральна Рада, сповіщаємо всіх громадян України: *Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу*...

Це IV. Універсал! Багато й мало часу пройшло. Але все ж можна *sine ira et studio* придивитися до того документу. Заглянути крізь мережево того збірного слова в серця й мозок авторів його.

Настирливо бо повстає питання: чому слово те ділом не стало? Чи не було воно часом нещире? Надхнене, повне внутрішньої правди слово не раз творило дива; те слово, що виразником могутнього внутрішнього порива було.

А це? Чи від серця воно йде? Від серця, повного нестримного чину виявити себе з девізою: або-або! Або як москалі кажуть: «розсудку вопрекі, наперекор стихіям!». Кинути могутнє гасло й зібрати під ним сотки, тисячі, а далі міліони лицарів «абсурду». Але кинути його так, щоб запалало навколо.

Чи, може, воно, оте, вторі наведене слово збірно, саме й є тільки «хитра» механіка мозкова. Хіба ж так кричить світові переповнений жагою видертися з темниці небуття? Ось я! Гордо й непохитво, без довжезної аргументації, впрост, бо прагне.

Вдумайгесь у стиль того проголошення: коли б не..., то б..., але, в силу і т. д. Себто: «я б і не вилізав із рідної нам усім усеросійської калабані (єдиний революційний фронт!), коли б не оті, не при вас згадуючи, ракли оті, аяцихристи безштани... Та що робити, мушу»...

Основний пункт, навколо якого крутиться вся аргументація того проголошення є мир. Знаю я формульку: *si vis pacem, para bellum*, але не знаю формули: коли хочеш миру, то оголошуй війну! А що ж було оголошення самостійности, як не проголошення війни. І тому автори IV. Універсалу повинні були одверто й широ про це казати народові, а не ховатися під покривець бажання миру, граючи тим на слабих струнах потомленого довгою й непотрібною для нього війною народу. Замість палкого слова зявилася розумова спекуляція, *спекуляція миром на самостійність*.

І цю внутрішню суперечність того збірного слова інтуїтивно схопили ширші маси, з давніх-давен недовірливі до кожного слова пана, себто, інтелігента в даному випадку. І ці ширші маси, незахоплені вогнем слова, й собі пустилися спекулювати, але вже *безпосередньо* на мир. цілком добре метикуючи, що прийняти самостійність це не мир мати, а саме навпаки, *накликати на себе війну*, а тому через голови й пошід руками своїх «проводирів» із Центральної Ради злигалися швиденька з москалями — комуністами. а Українську Центральну Раду пустили на призволяще. Результати того відомі:

«проводирі» опинилися ні в сіх ні в тих, без мас, а маса — без миру. Так мститься скривджена правда!

А геть далі, коли нарід пійшов за са-
мостійною Директорією проти Гетьмана,
то не з бажання підперезатися, а навпа-
ки — розперезатися. І як тільки досяг-
нув цілі, то знов, покинувши самотійну
Директорію, злигався швиденько з моска-
лями-комуністами, бо це (так дядькам
нашим здавалося) несе «плодов земних»
ідилічне «вкушеніє». Результати відомі:
Директорія опинилася без мас, а маси
без миру, землі й хліба. Так удруге пом-
стилася скривджена правда!

І не обвинувачувати приходиться авто-
рів IV. Універсалу. Вони ж бо витвором
часу й умов були. І звідки їм було взяти
того вогню, тої віри в ірраціональні сили,
коли весь вік свій вони прожили в ат-
мосфері позитивізму, раціоналізму й без-
вірства.

А проти них чинив комуністичний мі-
стицизм, що повною квіткою розцвів
большевизмом на добре зробленім полі
московського месіянізму. Боротьба не
рівна! Що могли дати з себе творці IV.
Універсалу, коли вони самі ще вчора не
вірили в ту самотійність, вважаючи її
за апокаліптичного звіря, «чудіще обло,
стоз'явно і лаяй»... Одні з принципових
мотивів (соціялісти*), інші з тактичних

---

*) Ось що Винниченко каже в «Відрол-
женні Нації»: «Ні про який сепаратизм,
самотійність навіть мови не могло бути:
а коли чулися рідесенькі голоси, то це

(хоч би соціалісти-федералісти), але напередодні ще всі вони вважали самостійників за чорносотенців, «зрадників революції» й т. д.

І куди ширіші, а разом і ближчі до джерела свого патосу: до «народу» й його думки (формула: що хоче народ, то закон!), були наші люде, теж соціалісти, з Ц. І. К. Радянської України або з «Цікуки», як її називали. Ось витяг із їхнього збірного слова, що народилося майже рівночасно з IV. Універсалом.

2. «Деклярація принята на Ц. І. К. Радянської України на засіданні 7. III. 1918 р. (Полтава)». «1. Ми ніколи не розглядали Українську Радянську Республіку, як національну республіку, а виключно як совітську республіку на території України. 2. Ми ніколи не базувалися на точці погляду повної незалежності Української Народньої Республіки, розглядаючи її як більш менш самостійне ціле, звязане з загальноросійською робітничо-селянською республікою федеративним звязком».

А далі? А далі цілком льогічними й послідовними явищами були: федерація

були голоси або схолястиків, чистих теоретиків, запеклих «самостійників», або людей, занадто вже хоробливо пронятих національним чуттям. На конференції україн. соц.-демокр. партії у квітні 1917 р. питання про самостійність зустріло майже негативне відношення» (ч. 1. ст. 43). Отже за кілька місяців перед Універсалом!

гетьмана Скоропадського, У. К. П-істи, У. Ф. С. Р., К. П. (б) У., У. С. С. Р... Ось так «Арам роди Амінадава, Амінадав же роди Наасона, Наасон роди Силмана» й т. д.

Одначе час і гіркий досвід зробили своє. Нарід аж тепер самотужки, криваві сльози проливаючи, побачив, що все те була патяканина і що не мир спасенна річ, а *війна за своє право, за свою волю.*

А ось для контрасту третій документ: міркування Кемаля-Паші під рішучу й критичну хвилю життя Турції, її бути чи не бути й надалі суверенною й незалежною державою.

3. «Основне завдання було: досягнути такого положення, при якому турецька нація могла жити гідним і славним життям. Досягнути того можливо тільки при умові повної незалежності, бо *нація, позбавлена незалежності, якій не були її багатства і добробут, не варта в очах цивілізованого людства ліпшого відношення, як наймит.* І справді, прийняти протекторат чужоземної держави — це значить признати себе позбавленим усієї людської гідності, признати свою слабкість свою неспроможність. Як справді повірити, що можна домагатися чужеземного господаря, не дійшовши до такого ступня покори? Але турок має свою гідність і своє самолюбство. Він має великі й високі здібності. Для такої нації ліпше загинути, як жити в неволі. *Звідси вибір — незалежність або смерть. Всі ті, хто хотів справжнього спасіння батьківщини, по-*

винні були проголосити це гасло. Припустимо на хвилю, що на практиці це гасло привело б до невдачі: що вийшло б із того? Неволя! А властиво, хиба ж не той самий вислід був би і при решті рішень? Безумовно, але з тою ріжницею, що нарід, який іде на смерть за незалежність, находити собі потіху в думці, що він пішов на всі жертви, що їх виматає людська гідність. Само зі себе зрозуміло, що при цьому його становище в очах усіх — і друзів, і ворогів, куди вище, ніж становище нікчемної й негідної нації, що сама підставляє шию під ярмо неволі».

Ось мужні й щирі слова великого патріота!

Результат? Знесиленний, голодний, проданий старим урядом турецький аскер (козак) обернувся тигром і англійський попихач, грецьке військо, що мало затягнути петлю на турецькій шиї, вилетіло турманом із Малої Азії, а Турецька Держава була спасена.

Самостійність будемо мати тоді, коли кожний з нас у своїх найглибших основах зуміє самостійним (не свавільним) бути. Коли кожний зуміє своє обличчя виявити, не порушуючи правди й обличчя иншого (передумова соборности). Коли кожний підлеглий буде сам собою, а не тінню начальника свого; коли кожний підлеглий не буде вічно приладнювати себе до особи начальника свого. Себто, коли зникнуть пятолизи й хами. А далі, коли кожний буде приладнювати себе лише до високої ідеї Соборної й Незалежної Держави Української, а не до тих чи инших

загально свігових тезок, дарма що вони дуже привабливі, чи ще гірше до лакомства скороминучого.

Про козаків, нові нації, Казакію, про те, де корінь зла і як його лікувати можна і треба.

Колись, за давнини, невдоволені, «ворохобні», люде московські часто-густо, щоб спекатися приємностей царського уряду, йшли в мандри, на «уходи». Йшли на незаймані ще місця, де ні око царево, ні довга рука ріжних «дяків» та «подячих» не досягала їх. Там вони й осідали. Так покладено початок «вольности казачої», а далі вже, згодом, і «військ казачих». І козаки були на свій час своєрідними культуртрегерами. Ось так Москва кріпла, обростаючи на своїх узграниччях козачими військами, а ці й собі міцніли та багатіли, вростаючи в землю, а рівночасно боронячи її від чужаків, а тим захищаючи й Москву.

Це добре зрозуміли в Москві, а тому козаки за «службу» своєю вірною дістали від Москви низку привілеїв. так би мовити — «узаконилися». І стали з «ворохобних людішек» окремим тілом, окремим станом, у порівнанні з іншими підданими царя московського.

Але історія, йдучи далі, занесла над козаками Дамоклів меч. Вона ніби перехрещувала рацію їхнього окремішнього привіліюваного становища, бо кордони московського царства що-раз далі все посувалися, а тим і відпадала вірна кор-

донна служба козаків. Одначе, тимчасово ситуацію вирятувала вже не зовнішня, а внутрішня небезпека — «смута». І ось козаки за привілеї й вольности свої обернулися в сторожу внутрішню. Прийшлося козакам службу цареву нести вже по містах, охороняючи своїх добродіїв од червоної заграви.

Але історія все йшла далі! І нарешті, з упадком царизму й це відпало. Надходив неминучий кінець існування козаків, як окремого привіліюваного стану... Спроби «червоної» (Подтьолькоф, Кривошликоф, Буденовщина...) і «білої» (Деникінщина і Врангелівщина) служби не повелися. І ось тоді, цілком у згоді з духом часу, в декого з патріотів козачих (здебільша — донців та декого з кубанців) повсталала думка ратувати себе теорією про нову націю — «козакію».

Дарма заходи! Бо що там не кажи й не пиши (папір усе терпить!), але все ж пило з мішка лізе. З усіх тих міркувань про «козакію» недвозначно виглядає економічні здобутки. А проте це можна зробити куди простіше, доцільніше — і що найважливіше — природніше: *треба лишень знова вернути до колишньої ролі «стражі воєнної» на кордонах та тільки вже не «Московського царства» (це й не можливо), а — Української Держави.*

Інакшого виходу нема!

---

*) Виключаючи Запорозьську «Січ» і Кубанське козаке військо, що продовженням «Січі» було. Історія «Січі» загалом

Ще про чесність.

У нас коли хотять когось визначити, то кажуть: він чесний чоловік! Забуваючи при тому, що бути чесним це не заслуга одиниці, а *обов'язок усіх і кожного*. Кажучи так, ніби підкреслюють рідкість такого явища в морі брехні, заздроси, плюгавства й ріжного роду злодійства. Та ще й мова звичайно йде про елементарну чесність примітивів — не крав чужих грошей!

Про диряві черевики.

Людину з дирявими черевиками не радо бачать у товаристві, тоді як *диряве сумління* звичайно не заважає.

Сумно!

подібна до інших козачих, але тільки вона виростала не з опозиції до Москви. Кубанське ж військо повстало впрот адміністративним розпорядком.

